

PELLE ISTVÁN

SZABADSÁGHARCOK, AMELYEK...

Tán több mint egy évtizede is van már annak, hogy az egyik óránom – ha nem csal az emlékezetem, éppen az 1956-os forradalom és szabadságharc témájába készültünk belevágni – az akkori kilencedik osztály egyik jófejű diákja váratlanul nekem szegezte a kérdést: „Miért tanulunk mi annyit a magyar történelemről? Hiszen az csupán arról szól, hogy a magyarok felkelnek, leverik őket, majd megtorolják rajtuk a felkelést.” Érdeklődésemre, mégis kivel-mivel kellene akkor bővebben foglalkozni egy magyar iskola történelemóráin, a válasz az volt: például az amerikaiakkal, ők mindig győznek.

A 10-12 évvel ezelőtt elhangzott markáns, ám több helyen sántító véleményben számos érdekes, ma is aktuális pszichológiai, pedagógiai és kulturális jellegű problémát fedezhetünk fel – a győztesekhez tartozni akarástól, a kulturális amerikanizálódáson, valamint a történelmi folyamatok megértésén át a politikátörténet mértéktelen túlsúlyáig a történelemoktatásban. Mivel valamennyi felsorolt problémával terjedelmi korlátok miatt lehetetlen foglalkozni, a történelmi folyamatok kérdéskörére összpontosítok. Ennek segítségével próbálok rámutatni arra: majd minden történelmi eseménynek többféle olvasata lehetséges; továbbá, a vereségek, megtorlások ellenére sem vész el feltétlenül annak az ügynek minden szegmense, amiért a felkelés indult. Eleget téve a lap szerkesztősége

kérésének, olyan események közül válogattam, amelyek valamilyen módon az októberi hónaphoz köthetők. Ebből a szempontból nem volt nehéz dolgom, mert a „betyár hónap” (©Tózsér Árpád) bővelkedik jelentős történelmi eseményekben.

Lássuk tehát a három legismertebb magyar (forradalom és) szabadságharc zanzásított történetét és hosszabb távú következményeit! Azért is érdemes ezeket kicsit körbejárni, mert gyakran hallani más népek fiaitól az alábbi gunyoros megjegyzést: „A magyarok Európa legnagyobb lúzerei, a vereségeiket ünneplik.”

Az 1703 nyarán kirobbant, két nagy nemzetközi konfliktussal (az északi háború s még inkább a spanyol örökösödési háború) is összefonódó Rákóczi-szabadságharc első éveit, különböző külső és belső tényezők kedvező együtthatásának köszönhetően, sikeresnek mondhatók. 1703–1705 között II. Rákóczi Ferenc kezére került az ország nagy része, igaz, voltak olyan nagyon fontos pontok, amelyeket sohasem tudott birtokba venni. Az erdélyi fejedelmi címet időközben megszerző Rákóczi 1705 őszén összehívta a szabadságharc első és egyben legfontosabb magyarországi országgyűlését, amit a Nógrád megyében található Szécsény mellett, a borjúpásti mezőn tartottak meg szeptember 12-e és október 3-a között. A szenvedélyes vitákat sem nélkülöző diétán egyebek mellett kialakították a „kuruc állam”

legfontosabb politikai és gazdasági szerveit. A szécsényi országgyűlést követően Rákóczi Ferenc immár vezető fejedelemeként állt a „kuruc állam” élén. Ez az esemény tekinthető a szabadságharc tetőpontjának. Aztán a sikertörténet hamarosan véget ért. A következő évek, némi pangás után, már a „kuruc állam” folyamatos zsugorodásának jegyében teltek el. 1711-ben a leghosszabb magyar szabadságharc elbukott. Ám teljes vereségről mégsem lehet beszélni. Ami elsősorban a Pálffy János császári fővezér és Károlyi Sándor kuruc generális által tető alá hozott szatmári békének köszönhető, amely a megbékélés és a kompromisszum jegyében fogant. A nyolc évig tartó szabadságharcot nem követte megtorlás. Hűségeskü fejében még Rákóczinak is felajánlották az amnesztiát. Ő azonban, a felkelés más vezető személyiségeivel együtt, inkább a több országot is érintő emigrációt választotta.

A Rákóczi-szabadságharc I. Lipót király érzéketlen magyarországi politikája ellen robbant ki, s bár a függetlenségért vívott harc vereséget szenvedett, az uralkodói udvarban is mély nyomokat hagyott. A trónt elfoglalni akaró III. Károly 1711 tavaszán már ilyen intést küldött haza Barcelonából: „Az az akaratom, hogy ezen nemzettel nagyobb megértéssel bánjunk...”

Felkeltek, leverték, nem torolták meg.

Sőt: a magyarok a vészterhes 16. és 17. század után kaptak egy viszonylag nyugodt és építkezésre alkalmas 18. századot.

Az 1848–1849-es forradalom és szabadságharc történetét általában az 1849. augusztus 13-án lezajlott világi fegyverletétellel szokás lezárni. Nem véletlenül. Akkor adta meg magát Görgey Artúr közel 30 000 fős serege – az oroszoknak. Köztudomású per sze az is, hogy a harcok nem mindenütt fejeződtek be. Az utolsó bástyát, a bevehetetlen komáromi erődöt csak október 4-én adta át Klapka György Haynaunak – a várvédők szabad elvonulása fejében. Az is közismert, hogy két nappal ezt követően, október 6-án zajlott le a szabadságharc megtorlásának legismertebb fejezete: a 13 honvédtiszt, az „aradi vértanúk” és Batthyány Lajos miniszterelnök kivégzése az aradi várban, illetve Pesten. Haynau terrorja során összesen mintegy 130 embert végeztek ki. *„Most tél van és csend és hó és halál.”* – írta megrendülten Vörösmarty Mihály 1850-1851 telén az *Előszó* című versében.

Felkeltek, leverték, megtorolták.

Ám a történetnek nincs vége. Tíz évvel Vörösmarty bús sorainak megírása után fordult a történelem kereke. A nemzetközi trendek, amelyek 1849-ben nem a magyarokat segítették, ezúttal a Habsburgok ellen fordultak. A neoabszolútizmus megroppanását kihasználta a Deák és (amíg élt) Teleki László vezette hazai ellenzék, amely a

'48-as alkotmány felújítását követelte Ferenc Józseftől. Ugyanakkor a Kosuth vezette emigráció egy új szabadságharc paraszának szításával gyakorolt nyomást a bécsi udvarra. Végül az olasz és a német egyesülési folyamat során elszenvedett katonai vereségek belekényszerítették Ausztriát a Deák által szorgalmazott kiegyezésbe. Amely magyar részről nagyjából a '48-as alapokon valósult meg. A magyarok uralkodó társnemzetté váltak az Osztrák–Magyar Monarchiában. A dualizmus kora komoly gazdasági prosperitást hozott az országnak.

1956. október 23-án a lengyelországi rendszerellenes erők melletti szimpatiatüntetésnek induló megmozdulás fegyveres felkelésbe torkolt a már hónapok óta forrongó Budapesten. Egészen fiatal emberek, a „pesti srácok” és a „pesti lányok” fogtak fegyvert elsősorban a sztálinizmus magyarországi helytartói, majd az ő segítségükre siető, az ország területén állomásozó szovjet csapatok ellen. Hiába volt a fel emelő bátorság, hiába a legnépszerűbb kommunista politikus, Nagy Imre miniszterelnök átállása a forradalmárok oldalára, a többpártrendszer újbóli bevezetése, a semlegesség kinyilvánítása. A világ akkori legerősebb szárazföldi hadseregének, a Vörös Hadseregnek a november 4-én hajnalban kezdődő Forgószél nevű hadművelete elsöpörte a világ csodálatát kiváltó, de a döntő pillanatban a szuezi válság árnyékába kerülő magyar mozgalmat. A Kádár

János vezette új rezsim az első években a megtorláshoz folyamodott. Ez a megtorlás az 1849. évinél jóval súlyosabb volt. Csaknem kétszer annyi volt a kivégzettek száma, mint Haynau terrorja idején.

Felkeltek, leverték, megtorolták.

Ám a terror lecsengése után Magyarország fokozatosan a kommunista blokk legélhetőbb országává változott – a maga kis szabadságaival. A külföld a „legvidámabb barakk” elnevezést ragasztotta rá. A történészek zöme egyetért abban, hogy ebben nagy szerepe volt a levert '56-os forradalomnak. Amelynek szelleme több mint 30 éven át ott kísértett a Kádár-rezsim fölött – kibeszéletlenül, elhazudva, ellenforradalomnak nevezve, folyamatos lelkipurdalást okozva, főleg a legfőbb vezetőknek. A kommunizmus összeomlása után 1956 eszmeisége nem véletlenül lett 1989-ben a magyar rendszerváltás origója.

1968-ban Molnár Miklós egy több francia és magyar nyelvű kiadást megért könyvet írt *Egy vereség diadala* címmel. A könyvben az 1956-os forradalom történetét dolgozta fel, de a címet nyugodtan vonatkoztathatjuk a két másik példaként felhozott eseményre is. Mindegyikre jellemző, hogy fő célját a maga idejében nem érte el. Ellenben kisebb-nagyobb fáziskéséssel újraéledve, mikor a csillagok kedvező együttállása azt lehetővé tette, mégis előbbre vitte az adott történelmi időszakban a magyarság ügyét.

